

PORT BETAALD
LEIDEN

REDACTIE RENUS
Geregracht 50
2311 PB Leiden

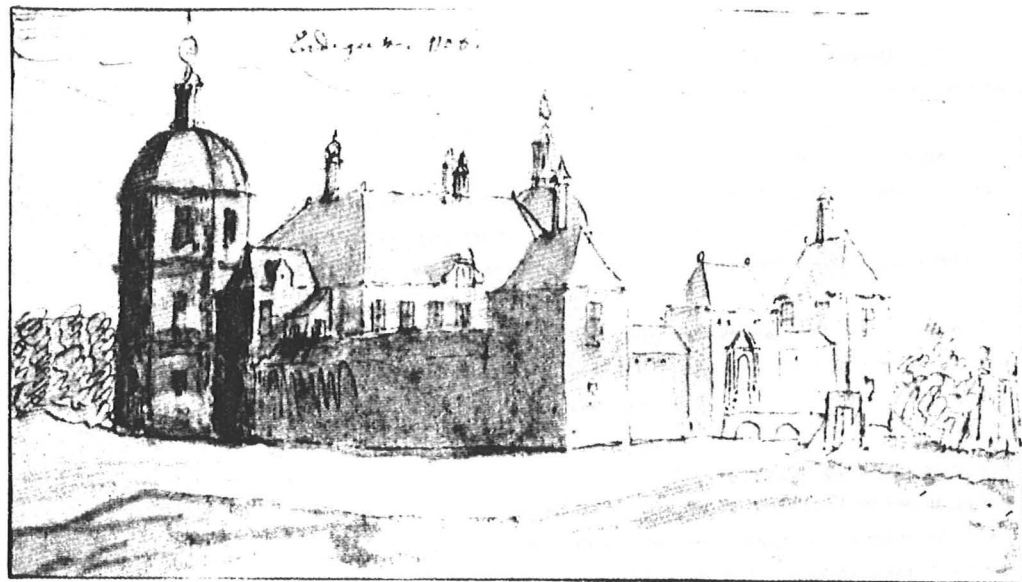
DRUKWERK

'RENUŠ'

MEDEDELINGEN BLAD VAN

A.W.N. AFD. RIJNSTREEK

1992-1

Renus is een uitgave van de afdeling Rijnstreek van de Archeologische
Werkgemeenschap voor Nederland (A.W.N.)

Renus verschijnt tenminste tweemaal per jaar. Oplage 200 stuks.

Redactie: G. Jansen

Redactieadres: Geregracht 50, 2311 PB Leiden (werkruimte A.W.N.)

++++
Gegevens uit Renus mogen worden overgenomen, mits bronvermelding plaats
vindt en een copie van het artikel, waarin gegevens uit Renus werden
gebruikt, aan de redactie wordt gestuurd.

Vondstmeldingen

Als u iets gevonden heeft, waarvan u denkt, dat het van belang kan zijn;
of als u weet, dat anderen vondsten hebben gedaan, belt u dan a.u.b. met
een van de volgende mensen:

- Dick van der Kooij, Welterdreef 93, 2253 LJ Voorschoten, tel. 071-764072
- Suus Sprey, Burg. Visserpark 14, 2405 GR Alphen a/d Rijn, tel. 01720-94986
- Gijsbert Jansen, Chopinlaan 45, 2394 GK Hazerswoude, tel. 01714-13276

Ook houden wij ons aanbevolen voor melding van plaatsen, waar grondwerk
plaats (gaat) vinden. Help mee het bodemarchief te beschermen: een kleine
vondst kan het begin van iets belangrijks zijn!

Meehelpen met de opgravingen?

Heeft u belangstelling om actief deel te nemen aan het veldwerk, dan kunt
u in de veldwerk-agenda zien, welke projecten in uitvoering zijn, of uit-
gevoerd gaan worden. Voor de precieze gegevens van plaats en tijd kunt u
de bovenstaande telefoonnummers draaien. Met nadruk wordt er op gewezen,
dat ervaring absoluut geen vereiste is.

Restaureren, tekenen en vondstverwerking

Deze werkzaamheden gebeuren in onze werkruimte aan de Geregracht 50 te
Leiden, elke maandagavond vanaf 20.00 uur.

Opgave nieuwe leden

Nieuwe leden kunnen zich aanmelden bij de administrateur van de A.W.N.,
postbus 100, 2180 AC Hillegom. Het lidmaatschap kost voor volwassenen
f 55,- per jaar. Leden ontvangen zesmaal per jaar het tijdschrift "Westerheem".
Nieuwe leden worden persoonlijk uitgenodigd voor een eerste kennismaking
met de afdeling.

Afbeelding omslag:

Kasteel Endegeest te Oegstgeest, anonieme tekening uit 1706
(GAL). In het kader van de restauratie werden enige archeologische
waarnemingen gedaan (p.6).

INHOUD

Aan de leden.....	pagina 3
Veldwerk.....	5
De pers en het verdronken dorp.....	7
De spooklegende van de zwarte kamer op Klein-Poelgeest... 9	
Het archeologisch beleid van de gemeente Leiden in de oorlog..	11
Lezingenprogramma.....	15
Veldwerkagenda.....	17
Plattegrond A.Z.L. tbv lezingen.....	18

MEDEDELING

Wijziging van nummering van de Renus-afleveringen.

De laatste jaren verschijnt Renus in jaargangen van drie
nummers. Daarbij bevat aflevering 3 de voorjaarslezingen
van het komend jaar. Sommigen vinden dit verwarrend. Dit
nummer wordt daarom in het vervolg de eerste aflevering
van de jaargang en wel met ingang van het huidige nummer
1992-1. Het betekent, dat aflevering 1991-3 niet verschijnt.
Het schema van publicatie wordt in principe het volgende:
No. 1 - convocaat voorjaarslezingen, no. 2 - jaarverslag,
no. 3 - najaarslezingen.

Aan de Leden

Zoals in dit jaargetijde gebruikelijk beginnen wij met iedereen een voorspoedig 1992 te wensen. Wij hopen, dat onze afdeling zijn werkzaamheden onder een gunstig gesternte kan voortzetten in het nieuwe jaar en voor de leden vele aangename en gezellige verenigingsactiviteiten mag organiseren.

In de laatste Renus waren wat kleine vondstverslagen opgenomen. Deze aflevering bevat een episode uit de zo leerzame geschiedenis van de archeologie onder het motto: 'l'histoire se repète' en een archeo-literair artikel. Een paar verslagen van kleine vondstgroepen zijn in bewerking; U kunt ze in de volgende nummers verwachten.

Het afgelopen kwartaal kende een sterke concentratie van landelijke archeologische bijeenkomsten en activiteiten, waarvan de viering van het 40-jarig jubileum van de AWN in kasteel Doornenburg niet een van de minste was. In onze regio begon op 1 november officieel de aanleg van Archeon, het archeologische themapark te Alphen a/d Rijn. Twee dagen van activiteiten en demonstraties (experimentele archeologie) waren hieromheen georganiseerd.

Zelf deed de afdeling aan publieksvoorlichting door op de Open Monumentendag, 14 september, ons gebouw Geregracht 50 voor bezichtiging open te stellen. In het kader van het thema van de dag: 'monument en water' was dit voormalige rioolgebouw -een gemeentelijk monument bovendien- volledig op zijn plaats. Een paneel met technische toelichting, verzorgd door de Stichting Industrieel Erfgoed Leiden was in de hal opgesteld. Op twee verdiepingen gaven archeologische vondsten en panelen met foto's het publiek een beeld van het werk van de vereniging en het huidige gebruik van het gebouw. Tussen 10.00 en 17.00 uur is een constante stroom bezoekers door het gebouw getrokken; een schatting is niet eenvoudig, maar enige honderden moeten het zeker geweest zijn. Een ploeg leden was aanwezig

voor het noodzakelijke toezicht en de mondelinge voorlichting. Het resultaat van zo'n inspanning valt moeilijk te meten, directe ledenwinst is in ieder geval niet geconstateerd.

De pogingen op het lokale vlak betere contacten te verwerven werden voortgezet. In Alphen is hopelijk een grote sprong voorwaarts gemaakt. Een oproep van de Historische Vereniging Alphen voor de vorming van een werkgroep archiefonderzoek t.b.v. de archeologie leverde zeven vrijwilligers op. In een voorspoedig verlopen oprichtingsvergadering werd besloten als een van de eerste projecten de bewerking van de kadastrale minuutkaarten uit ca. 1830 aan te vatten. Hiermee wordt een basis voor verdergaand topografisch onderzoek gelegd. Leden met bijzondere belangstelling in deze richting kunnen contact opnemen met Suus Sprey (zie p.1)

De sterke band met Koudekerk vindt dit jaar zijn uitdrukking in een kleine tentoonstelling in de Oudheidkamer van het Historisch Genootschap van archeologische vondsten, speciaal bedoeld om de aandacht te vestigen op het belang van het bodemarchief voor de geschiedenis van de streek. Behalve gevarieerde vondsten uit de laatste tijd wordt getracht ook materiaal van (wat) ouder onderzoek te tonen, zoals b.v. de vroeg-middeleeuwse opgravingen uit 1977/8. De tentoonstelling opent begin maart.

In Oegstgeest heeft de Vereniging Oud Oegstgeest contact gezocht met onze vertegenwoordiger ter plaatse, Bob van den Berg. De laatste jaren zijn daar min of meer ongemerkt een aantal panden in de oude delen van het dorp verdwenen. Het zou mooi als samenwerking er toe kan leiden, dat dit voortaan niet zo steels zal geschieden. Op het moment wordt kaartmateriaal bestudeerd om de geologische ondergrond en met name het beloop van de strandwallen t.o.v. de huidige bebouwing beter in de vingers te krijgen. Dit is vooral ook van belang voor het opsporen van prehistorische vindplaatsen, zoals in de Morsebelpolder (zie Renus 1990-1, p.13) en op het terrein van Endegeest (zie veldwerk).

Zoals hierboven blijkt, hoeft het zoeken van samenwerking niet altijd van ons uit te gaan, maar weten anderen ons gelukkig ook zelf te vinden. De Leidse afdeling van de Ned. Jeugdbond ter Bestudering van de Geschiedenis richtte een verzoek aan het bestuur om deel te mogen nemen aan opgravingen van onze afdeling. Geantwoord is, dat daar in goed onderling overleg alle medewerking aan gegeven kan worden. Immers de ervaring leert, dat bij plotseling optredende en bij lang lopende projecten vermindering van leden een grote rol speelt. Ruimere recruteringsmogelijkheden zijn dus altijd welkom.

Via AWN-afdeling 15 (West-, Midden-Betuwe) zijn wij attent gemaakt op het bestaan van een volledige opname van de provincie Zuid-Holland in infra-rood luchtfotografie. Dit is in het begin van de '80er jaren gedaan door het provinciebestuur met het oog op opsporing van milieuvervuiling. Ook archeologische sporen echter kunnen zichtbaar zijn. Een drietal leden hebben kortelings een oriënterend bezoek gebracht aan het betreffende kantoor van de provincie. Voor ons werk kunnen zeer belangrijke gegevens in dit materiaal schuilen. Interpretatie vergt echter speciale kennis en ervaring. Iemand van afd. 15 is bereid ons een eerste inleiding en instructie te geven (in februari). Informatie bij Dick van der Kooij (zie p.1).

VELDWERK

In tegenstelling tot de stille zomermaanden, liet het najaar een opleving van het werk te velde zien. Alles bleef bescheiden van omvang, de grootste klus nam drie dagen.

Alphen-Leidse Schouw. (AWZI-terrein). Medio november kon door medewerking van het Hoogheemraadschap van Rijnland machinaal een drietal proefsleuven gegraven worden. In de laatste werden grondsporen aangesneden; aansluitend werd een vlak getrokken. De hier blootgelegde sporen (o.m. greppels) en de aard en verspreiding van het vondstmateriaal wijzen in de richting van een inheems-romeinse huisplaats. Paalsporen waren niet duidelijk aanwezig en het grootste(?) deel van de bewoning lag al onder

de zandstort, zodat verdere interpretatie moeilijk is. De werkomstandigheden waren ook niet bovenmate gunstig: mistig, koud weer en een opdringerige wateroverlast.

Koudekerk. Over een af te kleien weiland in de Hondsdijkse Polder werd één raai boringen gezet. Als enige bijzonderheid kan een kreekrug/oeverwal aangemerkt worden. Deze dient komend voorjaar wat nader bekeken te worden.

Leiden. Breestraat 85. In een van de kelders mocht een aantal boringen verricht worden. De geroerde laag onder het vloer-niveau was in het algemeen slechts gering. De hoogte van de funderingsaanleg van de muren lag ook maar een weinig boven het niveau van de ongeroerde klei.

Oegstgeest. Endegeest. De restauratie van het -in huidige vorm- 17e eeuwse kasteel is in volle gang. Bij sloop van de keermuren van het kasteelplein kwamen profielen vrij, waarin oudere fasen zichtbaar werden. Deze profielen zijn zoveel als mogelijk was getekend. Eén conclusie lijkt zich al op te dringen: de indeling van het kasteleiland was voor de 17e eeuw anders. Waarschijnlijk is bij de bouw van het nu staande complex een gracht gedempt of is het eiland in noordwaartse richting verlengd. Uit de vulling van een diepe kuil vrijwel onder de voor-gevel van het kasteel kwam laat-ijzertijd aardewerk. De context is voor zover viel na te gaan niet primair.

Voorschoten. Enige grondwerken werden nagelopen, o.m.: Mollenlaan riolering, British School nieuwbouw.

Woubrugge. Esselykerwoude. Een als eerste verkenning geplande vaartocht over de Wijde Aa heeft een goed inzicht gegeven in de mogelijk- en onmogelijkheden van onderzoek ter plaatse. De door Prof. H. van der Linden in zijn hypothese aangegeven locaties waren bereikbaar en lagen niet verscholen in dikke rietkragen of diepe modderbanken. Sonderen met een verlengbare, lange staaf leverde als aangename verrassing naast diepte en

hardheid van de bodem ook gegevens over de samenstelling ervan op. Het onderwaterlandschap vertoont meer variatie dan men zou denken: zo liggen op sommige plaatsen b.v. hele schelpbanken. Uitgaande van een door erosie van de oever tot stand gekomen archeologisch formatieproces, valt weinig meer te verwachten dan puin van verdwenen stenen gebouwen. Natuurlijke grondwerking en baggerwerkzaamheden zijn maar een deel van de factoren, die maken dat na vijf eeuwen daarvan nog bar weinig kan resteren. Op basis van deze niet erg rooskleurige veronderstelling en onder het voorbehoud, dat wij geen ervaring hebben met onderwateronderzoek, is het bestuur ingegaan op de vraag van de heer van der Linden om eens te gaan kijken of er enige archeologische aanwijzingen te vinden zouden zijn voor zijn op archiefonderzoek steunende theorie. Door prof. van der Linden's bemiddeling kon met medewerking van het Hoogheemraadschap begin oktober de zoektocht gemaakt worden. Begunstigd door fraai herfstweer was het een ontspannende en aangename dag te water. Of de verzamelde gegevens en opgedane inzichten tot conclusies kunnen leiden, moet nog preciezer bekeken worden.

DE PERS EN HET VERDRONKEN DORP

Krantelezende leden zal het niet ontgaan zijn, dat dit proefonderzoekje nogal wat publiciteit getrokken heeft. Het Archeologisch Informatie Centrum (AIC) telde meer dan 40 knipsels. Deze publiciteit is niet door de afdeling gezocht. Middels -zoals het heet- vrije nieuwsgaring is een journalist ervan op de hoogte geraakt. Hij heeft een stukje op de telex gezet, helaas zonder dat aan de AWN door te geven. Kennelijk heeft hij een goede neus gehad voor wat de aandacht trekt, want een aantal AWN-bestuursleden, de heer Van der Linden en het AIC zijn frequent gebeld.

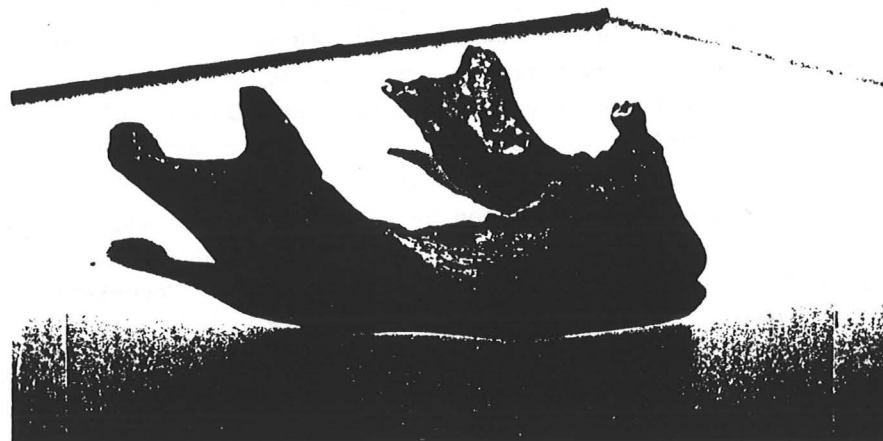
Het oorspronkelijke bericht bevatte geen feitelijke onjuistheden, maar was nogal enthousiasmerend geformuleerd. Mede door het ontbreken van de term proefonderzoek of enige adequate omschrijving van waarde en diepgang van de "onderneming", wakte het bij nogal wat journalisten veel te hoog gespannen ver-

wachtingen, zodat het geheel een pretentie toegedacht kreeg, die het nooit gehad heeft.

De landelijke kwaliteitskranten, die hun berichtgeving goed checken, hebben zodoende niets geplaatst. Ook bij anderen is het gelukt de zaak tot de juiste proporties terug te brengen. Een klein deel, grotendeels lokale pers is de vrije baan op gegaan en heeft fraaie kuitenflikkers uitgevoerd of is in de wakken der onwetendheid kopje onder gegaan. Zelfs het monster van Loch Ness paradeerde langs.

Archeologische publiciteit is een verre van eenvoudige bezigheid. Een kennelijk goed geschreven stukje over (nog) niets trekt enorm de aandacht. Behalve de kranten hadden ook radio en televisie belangstelling. Getracht is die aandacht te kanaliseren naar zaken met meer inhoud, zoals het -toen nog aanstaande- jubileum van de AWN. Deze ervaring bewijst toch weer: 'the medium is the message'. De kunst is dus hoe dat te gebruiken.

Het AIC gaf recent het rapport 'Archeologie in de Krant' van de hand van A. Cannegieter uit; nuttige lectuur.

Afb. bij p. 9-10: Menselijke onderkaak (Klein-Poelgeest 1988)

DE SPOOKLEGENDE VAN DE ZWARTE KAMER OP KLEIN-POELGEEST

De dichter Nicolaas Beets (1814-1903) vertelt in zijn dichtwerk 'Guy de Vlaming', een merkwaardig verhaal, dat teruggaat op een oudere vermelding uit 1714 bij P. Plemper. Hier volgt een korte versie: "Was daar, aan 't eind van een der gangen, Een zaal met zwart fluweel behangen, Waar menschenvoet nooit binnentrad, Waar, door gebroken vensterramen, Slechts raaf en vlermuis binnenkwamen, En 't uilgebroed zijn nesten had. Waar ge, als de maan door 't venster speelde, En ge opzaagt naar den rechterkant, U iets dat blonk te zien verbeeldde, Dat afstak bij dien zwarte wand." In deze kamer had een 'Vlaams' edelman in een vlaag van waanzin zijn rapier te voorschijn gehaald, "Waarmee hy die jonge bloem, in haar vierentwintigste jaargetyde, en ook zig zelve vermoordde"---- "O, vraagt ge my wat daar gebeurde?, Wat ramp, wat gruwel, welke schuld die zaal met duister heeft vervuld. Wat onderzoekt gy 't wreed verhaal!"

Door de jaren heen heeft deze legende velen geboeid. Verscheidene archiefonderzoekers hebben gepoogd om deze bewoner van Klein-Poelgeest, een 'Vlaams' edelman, terug te vinden in de archieven. Een aantal malen heeft men gedacht het bewijs gevonden te hebben. Maar na verloop van tijd werd dit toch weer tegengesproken met gefundeerde bewijzen. Wie is toch die bewoner, en waar is de jonge vrouw begraven? Vragen, die de onderzoekers al meer dan 150 jaar boeien. Vele bewoners zijn in de archieven opgespoord en van de wieg tot het graf onderzocht, maar een oplossing voor het raadsel is nog niet gevonden.

Nicolaas Beets heeft tenminste een verklaring, waar de lijken gebleven zijn: "Dat 's nachts een bloedig spooksel dwaalde, Waarvan u 't haar te berge rees, Waar de Alphense en Koudekerkse boeren, Met heilige eed bezwoeren, Dat menig hunner in de nacht, Die hoek met huivering langs gekomen, Een aaklig gillen heeft vernomen, Dat opkwam uit de diepe gracht! Zo dat de wan-klank eeuwig scheen, Die 't hart doorreet van alle braven, 't lyke der gestorvenen onbegraven"-----

Een prachtig verhaal, dat uit het land der fabelen stamt, zal eenieder, die dit gelezen heeft, verklaren! Het is alleen wel vreemd, dat er in de gracht voor het kasteel menselijke resten zijn gevonden...

Zit er een kern van waarheid in deze legende?

Een menselijke onderkaak (zie foto), die werd gevonden in de gracht voor het kasteel, is onderzocht bij de Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek (R.O.B). De uitslag van dit onderzoek luidt: Geslacht: wellicht een vrouw (niet met zekerheid). Leeftijd: een redelijk jong volwassene. Bijzonderheden: aan de rechterkant mist een kies (M2), al verloren tijdens het leven.

Het bot-materiaal van de opgraving is nog niet gedetermineerd; of er eventuele verdere menselijke resten aanwezig zijn, moet nog blijken.

De vondstomstandigheden -de inhoud van de gracht geeft een datering van de 16^e tot de 19^e eeuw- maken het moeilijk om te concluderen, dat we hier een bewijs van de legende hebben. Volgens de bronnen moet deze zich in de 16^e eeuw afgespeeld hebben. Toch bevat een legende vaak een kern van waarheid. Immers waar rook is, is vuur! Verwijst deze legende naar een drama, dat zich heeft afgespeeld op Klein-Poelgeest?

Met dank aan: AWN-afd. Rijnstreek, Dr. R.C.G.M. Lauwerier (ROB) en Drs. J.K. Hagers (ROB).

E. Roefstra

Literatuur

- N. Beets, Guy de Vlaming, Haarlem 1837.
W.J.J.C. Bijleveld, Het levenseinde van Jhr. Bonaventura van Randerode van der Aa...en van eene dramatische overlevering, In: Leids Jaarboekje 1945, p. 147-151.
C. Kroon, De fluwelen kamer van het huis Klein-Poelgeest te Koudekerk, In: De Batavier 2, 1965 no. 10, p. 112-114.
P. Plemper, Beschrijving van de Heerlijkheid en het Dorp Alphen aan den Rijn, Leiden 1714.
W.M.C. Regt, De Ridderhofstad Cleyn-Poelgeest, In: Leids Jaarboekje 1907, p. 113-133.
E. Roefstra, Opgraving Klein Poelgeest '88, Voltooid verleden tijd?, In: Fibula 31, 1990, p. 24-31

HET ARCHEOLOGISCH BELEID VAN DE GEMEENTE LEIDEN IN DE OORLOG.

P.J.M. de Baar

Klachten dat schatgravers de leuke vondsten uit gemeentelijke bouwputten voor goed geld te koop aanbieden, soms aan die gemeente zelf, zijn niet van vandaag of gisteren. Een probleem is en blijft dat de gemeentelijke gravers doorgaans haast hebben, geen kennis bezitten over wat zich in de grond kan bevinden en hoe ze schatgravers moeten weren, en soms wat ze met vondsten aan moeten. Zo af en toe worden de puntjes weer eens op de I gezet, maar doorgaans heeft het niet veel effect, helaas. Dat ook in een tijd dat er veel gegraven werd, zoals in de Tweede Wereldoorlog (denk maar aan de schuttersputjes) dit probleem in sterke mate actueel zou worden, spreekt haast vanzelf. Vandaar de volgende poging van de Leidse (goedwillende) autoriteiten.

Brief van de Commissie voor het Stedelijk Museum "De Lakenhal" (voorzitter wethouder A. Tepe, secretaris F.G. Rosier) aan de (N.S.B.) burgemeester mr. R.N. de Ruyter van Stevinck, 25 juli 1942.

Wij hebben de eer het volgende beleefdelijk onder Uw aandacht te brengen.

Herhaalde malen worden den Directeur van ons museum antiquiteiten getoond, welke bij grondwerken hier ter stede gevonden zijn. Men toont deze voorwerpen, hetzij met de bedoeling om deze aan het museum te verkoopen, hetzij om een taxatie te verkrijgen met het oog op verkoop aan liefhebbers.

Ook gebeurt het, dat verzamelaars met een zekere trots een nieuwe aanwinst afkomstig uit den Leidschen bodem komen vertoonen. Soms verneemt de directeur toevallig dat een dergelijk voorwerp in particulier bezit is overgegaan, terwijl ook bij de Leidsche antiquiteitenwinkels deze zaken dikwijls ten verkoop worden aangeboden.

Reeds meerdere malen moest de Directeur verwijten aanhooren, dat de gemeente zich onnoodig zaken had laten ontgaan, welke zelfs voor geld niet meer te verwerven waren.

Het grootste deel van bedoelde vondsten zijn te voorschijn gekomen bij grondwerken, welke door of in opdracht van de overheid, in casu de gemeente, werden uitgevoerd. Het behoeft geen betoog, dat het voor den beheerder van de stedelijke verzameling van oudheden weinig aangenaam is, om voorwerpen te moeten aankopen, welke door hun vindplaats en vooral door de omstandigheid van de vondst, eigendom van de gemeente hadden behoren te blijven. Ook het vernemen dat dergelijke voorwerpen in particulier bezit zijn overgegaan, is dikwijls teleurstellend.

Afgezien van welwillende, door particulieren verleende, medewerking bestonden gedurende de laatste vier jaren de aanwinsten voor het museum aan bedoelde vondsten, mede dank zij de zeer gewaardeerde belangstelling van enkele openbare instanties, uit:

1938: Eenige bouw- en aardewerkfragmenten van het voormalige Raamland achter de H.B.S. [= thans Kernstraat en omgeving] (Op verzoek van Gem.werken afgestaan door den aannemer).

1939: Eikenhouten deur, afbraak Lammermarkt No. 21. (door Gem.Werken overgebracht op verzoek van den Directeur van de Lakenhal, nadat het object reeds verkocht was).

1940: Steenen kogel, in 1932 opgebaggerd bij de Zijlpoort. (Gem. Reiniging).

1941: Steenen kogel, twee messen, ijzeren gaffel en vijf aardewerkfragmenten, gevonden bij verbouwing van de voormalige Kweekschool aan de Oude Vest [= de Kweekschool voor Onderwijzers en Onderwijzeressen, Oude Vest 35]. (Gemeentewerken).

Ziet men de oude jaarverslagen van het museum door, dan zal blijken, dat de vondsten voorheen veel talrijker waren dan tegenwoordig. Dit verschil mag niet verklaard worden door geringeren omvang der verschillende werkzaamheden of door uitputting van den Leidschen bodem, doch veeleer door een niet geheel juist begrip voor het belang, dat het Stedelijk Museum bij dergelijke vondsten heeft.

Waar den laatsten tijd een hernieuwde belangstelling voor de studie van het vroeg-middeleeuwsche aardewerk valt te constateeren, kan zelfs het kleinste fragment van nut zijn, terwijl ook de latere ceramiek niet verwaarloosd mag worden. Tegels, eenvoudige koperen munten, verroeste wapens, gebruiksvoorwerpen, bouwfragmenten enz. bieden den deskundige dikwijls méér, dan de leek op het eerste oog zou vermoeden.

Hoewel van eenige openbare diensten wel medewerking valt te constateeren, zal het misschien nuttig zijn de betrokken directeuren te gerieven met enkele aantekeningen hieromtrent, welke zij wellicht als richtlijn aan hun personeel kunnen geven. Indien er door hen vervolgens op werd toegezien, dat het hun ondergeschikte personeel deze opvolgt, zouden de bovenomschreven minder gewenschte gebeurtenissen vermeden kunnen worden.

Reeds wordt gedurende vele jaren in de door den dienst der gemeentewerken ter zake van slooping opgestelde aannemings-contracten steeds geeischt, dat de gemeente vrijelijk mag beschikken over oudheden, bouwfragmenten en andere vondsten, welke bij het sloopen te voorschijn komen.

Het is ons niet bekend, of dergelijke bepalingen ook gelden voor graafwerk, rioolbouw, bruggenbouw of fundeering van huizen en evenmin of de diensten der Stedelijke Lichtfabrieken, Gemeentereiniging, alsmede de Duinwaterleiding-Maatschappij hun personeel opdracht geven om opgegraven of opgebaggerde oudheden in te leveren.

Het zal evenwel zonder twijfel overweging verdienen om de genoemde diensten en bedrijven uit te noodigen bij eventuele contracten uitdrukkelijk voorwaarden omtrent eventuele vondsten op te nemen en vooral om het opzicht houdende personeel ervoor te doen waken, dat niet alleen de hand aan deze contracten wordt gehouden, maar ook dat bij in eigen beheer uitgevoerde werken niets verloren gaat.

Het geven van kleine premies aan de dikwijls niet hoog gesalarieerde grondwerkers en sloopers zou het verborgen houden van de vondsten en het verkopen aan verzamelaars of handelaars misschien voorkomen. Of zulks echter over het algemeen wenschelijk geacht moet worden, valt voor onze Commissie moeilijk te beoordeelen.

Voor het geval men in twijfel is over het belang van een vondst, zal een enkele telefonische melding voldoende zijn, om het museum personeel een onderzoek ter plaatse te doen instellen.

Bij grotere werken, waar de vondsten talrijker zijn, kunnen deze wellicht in de directieket worden gedeponereerd, waarna genoemd museum personeel op gezette tijden zal komen schiften.

Men behoeft nimmer bevreesd te zijn, dat een verwijt zal worden gemaakt van een noodeloze melding. Integendeel, het is beter eenige malen tevergeefs te waarschuwen, dan dat één voorwerp verloren gaat.

Wij zullen het op hoogen prijs stellen indien de betrokken diensten en bedrijven, misschien ten overvloede, op het belang van bovenomschreven aangelegenheid worden gewezen.

In dit verband moge ook nog eens gewezen worden op het nut van nauwkeurige registratie van het vinden van oude fundeeringen en andere grondsporen.

Bij bruggenbouw, rioolwerken of het graven van kelders stuit men herhaaldelijk op oude schoelingen of fundeeringen. Als voorbeeld mag worden genoemd de vondst van de fundeering der voormalige Koepoort, welke eenige jaren geleden met veel succes door den Dienst der Gemeentewerken werd geregistreerd, of het terugvinden van de voormalige Binnenvestgracht onder de voormalige Kweekschool aan de Oude Vest.

Er zou reeds veel gewonnen zijn, wanneer eenvoudige schetsteekeningen voorzien van enkele notities en zoo mogelijk een foto op het Gemeentearchief werd gedeponereerd. Dergelijke gegevens kunnen voorts zonder twijfel voor den dienst der Gemeentewerken in de toekomst van belang zijn.

Wij bevelen deze aangelegenheid in Uwe belangstelling ten zeerste aan.

Deze brief werd op 28 juli, na inzage door de gemeentesecretaris, doorgezonden aan Gemeentewerken om advies. Deze reageerde op 26 augustus met een rapportje, waarin sterk benadrukt werd dat men alles al deed wat men kon, voor zover het binnen de bepalingen van art. 23 van de *Algemeene Voorschriften* bij het aanbesteden van werken door de gemeente bleef. Tegenover derden werkten die bepalingen echter niet; het vorderden van bodemvondsten zou onteigening zonder schadeloosstelling betekenen. Maar

binnen Gemeentewerken kon er nog wel weer eens de nadruk op gelegd worden dat men zorgvuldig met vondsten om zou springen. Daartoe werd een soort circulaire van de directeur uitgedeeld onder de technische ambtenaren van Gemeentewerken en van Bouwen Woningtoezicht. Daarin komen de volgende passages voor. "Het is gewenscht om van alle vondsten, welke oudheidkundige waarde kunnen hebben, den Directeur van de Lakenhal direct in kennis te stellen, terwijl in afwachting van een nadere beslissing, de voorwerpen tijdelijk zorgvuldig moeten worden opgeborgen. Voorzover het werken van particulieren betreft, waarover de gemeente geen zeggingskracht heeft, ware, indien mogelijk, eveneens genoemden directeur op de hoogte te houden. De commissie heeft voorts gewezen op het nut van een nauwkeurige registratie van oude fundeeringen, oude schoelingen en andere grondsporen. Hiervan waren schetsteekeningen voorzien van notities te maken, terwijl het maken van foto's in bijzondere gevallen aanbeveling verdient. Uit den aard der zaak dient degene, die met de dagelijksche leiding van een gemeentelijk werk belast is, e.e.a. door te geven aan zijn onmiddellijken chef, die zoo noodig de gevallen aan mij ter kennis brengt."

De burgemeester, die de functie van de Gemeenteraad overgenomen had, besloot op 10 september accoord te gaan met de strekking van het betoog van Gemeentewerken, zeg maar de geest van het rapport, en om het verzoek om zorgvuldiger met vondsten om te springen ook ter kennis te brengen van de Stedelijke Lichtfabrieken en Leidsche Duinwaterleiding Maatschappij (die bij het graven van sleuvel voor electriciteitskabels en gas- of waterleidingsbuizen zaken van belang konden aantreffen) en de Gemeentereiniging (die veel baggerwerk verrichtte). Haast per kerende post deelde de LDM mee dat men al attent was en vergelijkbare bepalingen in de bestekken opnam.

Van de gang van zaken gaf de burgemeester ook kennis aan De Lakenhal. Zijn brief besloot hij met: Ten slotte verzoek ik U ook Uwerzijds mede te werken bij het voor de gemeente verwerven van opgegraven voorwerpen door mij onmiddellijk mededeeling te doen van aanbiedingen van antiquiteiten, die ten onrechte door de vindsters ten nadeele van de gemeente zijn verkregen".

Het lijkt wel op de bepalingen van de huidige Monumentenwet t.a.v. bodemvondsten. Alleen bleef in en na de oorlog het verzoek van de burgemeester vrijwel onbeantwoord, en het is de vraag of dat nu wel zoveel beter is.

LEZINGENPROGRAMMA

N.B. Alle lezingen zijn dit voorjaar op maandagavond,
De werkavonden vervallen op deze data.

Maandag 20 januari

J.P. ter Bruggen: Vlaardingen - Van Merovingisch oeverwal-
dorp tot haringstad.

Sinds een aantal jaren (1984-) loopt in Vlaardingen een onder-
zoek naar de middeleeuwse nederzettingsgenese. Getracht wordt
aan de hand van (kleine) opgravingen en grondboringen een beeld
te schetsen van de diverse fasen van bewoning in ruimtelijke
zin. Een belangrijke rol vervullen hierbij ook andere disci-
plines als de geologie, historie, historische geografie en
de toponomie ((plaats)naamkunde).

Aan de hand van de tot nu toe geanalyseerde gegevens wordt in
de lezing een chronologische reis gemaakt door het Vlaardingen
van de vroege middeleeuwen tot in de moderne tijd. De nadruk
ligt hierbij op de aanpassingen, die de middeleeuwse Vlaar-
dinger toepaste in een natte streek aan de Maasmond.

Het archeologisch veldwerk wordt uitgevoerd door de archeolo-
gische werkgroep 'Helinium' (AWN-afd. 8).

Maandag 17 februari

drs. A. Verhoeven: Middeleeuws aardewerk in Noord- en Zuid-
Nederland.

Maandag 6 april

dr. R.C.G.M. Lauwerier: Bot, beest, boer en andere zaken.

Enkele voorbeelden uit het onderzoek
van dierebotten.

Het bot van een dier, gevonden tijdens een opgraving, is
meer dan een bot alleen. Het geeft ons informatie over de
dierenwereld in het verleden en over de wijze, waarop de
mens daar gebruik van maakte.

In de lezing zal ingegaan worden op de manier waarop de bot-
onderzoeker, de archeozoöloog, dergelijke informatie uit de
botten van dieren kan afleiden. Als voorbeeld zullen de botten
uit Romeins Nijmegen en omgeving gebruikt worden. Ze geven een
beeld van de jacht en de veeteelt uit die tijd. Verder laten
ze zien wat er door de inheemse Bataven en de Romeinse sol-
daten gegeten werd, hoe men het vlees verwerkte en hoe dieren
ritueel gebruikt werden.

De lezingen worden gehouden in gebouw
55 van het Academisch Ziekenhuis te
Leiden (zie plattegrond pag. 18)
Aanvang 20.00 uur.

VELDWERK AGENDA

- Boskoop Centrum. Er wordt getracht om direct naast de dorpskerk nog een kleine zoekactie naar verdwenen voorgangers in te stellen.

- Hazerswoude Dorp. Ontwikkelingen rond een aantal te slopen worden gevolgd.
Rijksweg 11. Veldverkenning op korte termijn.

- Koudekerk HondsdiJKse Polder. Vervolg booronderzoek. "Ruïne" moet ook nog uitgeprikt worden.

- Leiden Centrum. Klein onderzoek in restauratiepand.

- Oegstgeest Endegeest. Voortzetting onderzoek.

- Rijnwoude Tracee kerosineleiding: nog geen details bekend.

- Voorschoten Centrum. Molenlaan, klein onderzoek.
Booronderzoek van een toekomstige bouwlocatie (strandwal).

- Warmond Kasteelopgraving (ROB). Hangt af van ontwikkeling rond bouwproject.

